

Piotr Guzdek

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O WARTOŚCIACH W MEDIACH
SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI

VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa Etyki Mediów, *Wartości w mediach – wartość mediów*, Kraków, 31 maja–1 czerwca 2012

W dniach 31 maja – 1 czerwca 2012 roku Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wraz z Sekcją Aksjologii Komunikowania Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej zorganizował VI Międzynarodową Konferencję Naukową Etyki Mediów. Przewodni temat obrad stanowiło zagadnienie: *Wartości w mediach – wartość mediów*.

Patronat honorowy sprawowali: prezes Zarządu Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej prof. Bogusława Dobek-Ostrowska, rektor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ks. prof. Władysław Zuziak i ks. prof. Janusz Mastalski, dziekan Wydziału Nauk Społecznych tejże uczelni. Uczestników i prelegentów powitał ks. prof. Michał Drożdż, dyrektor Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i organizator konferencji. Ksiądz profesor stwierdził, że konferencja rokrocznie cieszy się dużym zainteresowaniem teoretyków mediów i praktyków komunikowania. Podkreślał wagę prowadzenia studiów i badań z zakresu nauk o mediach na papieskiej uczelni. Przypomniwał, że to właśnie uniwersytety kościelne i katolickie były inicjatorami rozwoju edukacji medialnej, kształcenia kadr pedagogów i profesjonalnych animatorów kultury medialnej, wychowujących młodzież szkolną do krytycznego odbioru mediów. Otwarcia obrad dokonał ks. rektor Władysław Zuziak, który życzył prelegentom odwagi i rzetelności w prowadzeniu badań naukowych. Głos zabrała również prof. Iwona Hofman, wiceprezes Zarządu Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej. W swoim wystąpieniu profesor stwierdziła, iż Sekcja Aksjologii Komunikowania, którą kieruje ks. prof. Michał Drożdż, jest najsprawniej i najprężniej działającą jednostką Towarzystwa.

W tegorocznej edycji konferencji wzięli udział prelegenci z Polski, Słowacji i Niemiec, w tym reprezentanci: Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Szkoły

Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie, Politechniki Koszalińskiej, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Akademii Ignatianum w Krakowie, Uniwersytetu Opolskiego, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Universität Bayreuth w Bistum Regensburg, Uniwersytetu Cyryla i Metodego w Trnawie. Podczas dwudniowych obrad badacze wzięli udział w dwóch sesjach plenarnych oraz sześciu sekcjach tematycznych. Do panelu dyskusyjnego zaproszono: ks. prof. Andrzeja Baczyńskiego z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, dr Monikę Wawer z Uniwersytetu Jagiellońskiego, dra Mariusza Makowskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, dyrektora krakowskiego oddziału dziennika „Fakt” red. Wojciecha Biedronia, redaktor naczelną czasopisma „Znak” dr Dominikę Kozłowską oraz red. Krzysztofa Skórzyńskiego z TVN, który wziął udział w tradycyjnej już „debatce z dziennikarzem”, cieszącej się zainteresowaniem studentów dziennikarstwa.

W swoich wystąpieniach prelegenci polemizowali z pochopnymi ocenami rozwoju nowych technologii medialnych, oscylujących wokół skrajnych ocen negatywnych z jednej strony, jak i infantylnej, bezkrytycznej fascynacji technokulturą z drugiej. Rozważono znaczenie triady media – wartość – dziecko z perspektywy teorii odpowiedzialnego wychowania medialnego, uznając media jako „moderatora” i źródło wzorców zachowań oraz preferowanych wartości i celów dążeń, szczególnie dla dzieci w wieku szkolnym. Zwrócono uwagę na postępującą indywidualizację form spędzania wolnego czasu, pożytkowanego na kontakt z mediami audiowizualnymi.

Badacze poszukiwali najtrafniejszych określeń tożsamości użytkownika sieci społecznościowych, sprzeciwiając się tezie, iż tożsamość ta jest jedynie konstruktem anonimowym i wirtualnym, niemającym odniesienia do realnej rzeczywistości i ontologicznego statusu osoby przystępującej do korzystania z sieci. Omówiono netykiety zwaną etykietą sieciową, będącą zbiorem zasad postępowania w rzeczywistości wirtualnej, który wydaje się rodzajem częściowo pisanego kodeksu etycznego mediosfery społecznościowej. Wskazano na niepożądane w świecie wirtualnym zachowania użytkowników sieci: trolla, lamera, lusera czy ladmina, które przenoszone do rzeczywistości realnej, naruszają istotne wartości określające jej ład i porządek. Wszystkie formy aktywności człowieka w sieci pozostawiają swój ślad, a ich wielokrotność tworzy „cyfrową chmurę”. Na jej podstawie można prognozować przyszłe zachowania danego użytkownika, określić jego profil psychologiczny oraz przewidywać społeczne zaangażowanie. Prelegenci prezentowali wyniki badań na temat wiedzy młodzieży i dorosłych o gromadzeniu danych w sieci.

Z kwestią tożsamości w sieci wiąże się krytyka *astroturfingu* jako nieetycznej formy komunikowania, polegającej na umieszczaniu pozornie spontanicznych komunikatów, wpisów i opinii wyrażających pochwałę i aprobatę poglądów danego polityka czy przydatności określonego produktu lub usługi. Krytyka tego typu działań wiąże się z ukrywaniem tożsamości komunikującego oraz intencji i celów, jakimi się kieruje. Zdaniem badaczy kluczowym składnikiem politycznej perswazji są wypowiedzi wartościujące autorstwa polityków i dziennikarzy wspólnie budujących medialny obraz świata polityki. Określony model interpretacji danego wydarzenia wypływa z ich wzajemnych zależności, kontekstu sytuacji czy partykularnych interesów. Referenci podjęli się próby ukazania całościowego systemu

wyrażania ocen i wartości w telewizyjnych programach informacyjnych TVP1, TVN, Polsatu i TV Trwam na podstawie wyników badań przeprowadzonych w czasie kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku.

W wygłoszonych referatach obecne były zagadnienia związane z historią prasy i radiofonii oraz prasoznawstwem. Przeprowadzono semantyczną, pragmatyczną i stylistyczną analizę gatunków dziennikarskich, ukazując proces mediatyzacji dyskursu prawniczego w prasie codziennej. Skupiono się na elementach języka ustawodawcy i języka zawodowego prawników wykorzystywanych przez autorów tekstów prasowych. Powrócono do szeroko opisywanego w literaturze przedmiotu konfliktu starej i młodej prasy z lat 60. i 70. XIX wieku, który tym razem został ukazany oczyma twórcy posługującego się pseudonimem „Eksdziennikarz”, powielekroć przypisywanego Waleremu Przyborowskiemu, ale także Julianowi Kaliszewskiemu. Przypomniano kolejne etapy rozwoju komercyjnego radia lokalnego, rozpoczętego wraz z przemianami ustrojowymi 1989 roku, wskazując na przyczyny niewykorzystania potencjału tego sektora mediów w Polsce. Zjawisko upadku mediów lokalnych i regionalnych na polskim rynku medialnym legło u podstaw osłabienia procesu dystrybucji władzy nad agendą medialną, którego nie da się zastąpić rozwojem mediów obywatelskich. Dowodzono, iż upadek mediów lokalnych i regionalnych nie wynika z ich słabości, lecz zbyt dużej siły mediów centralnych. Obniżenie standardów dziennikarstwa informacyjnego, powszechność i agresywność *infotainment*, ekspansywność agendy politycznej, koncentracja i konsolidacja finansowa to przykładowe zagrożenia ze strony mediów mainstreamowych wymierzonych w nadawców lokalnych i regionalnych. Przedmiotem zainteresowania uczestników konferencji była również prasa regionalna, w szczególności wywiad jako jej ginący gatunek. Tabloidyżacja niewątpliwie wpłynęła na spadek częstotliwości publikowania tej formy, dobór bohaterów wywiadów oraz ich treść.

Istotnym okazało się zagadnienie dobra wspólnego w przekazach *public relations*. Stawiano pytanie, czy powszechnym narzędziem działań pracowników PR nie stało się obecnie przemyślnie wprowadzanie w błąd nieuważnego odbiorcy. Zastanawiano się, czy definiując działania PR, należy umieścić je w dyskursie publicznym, czy raczej w szerszej rozumianym interesie uniwersalnym? Wydaje się jednak, iż zazwyczaj w praktyce noszą one znamiona dążeń partykularnych.

W nurt rozważań włączono również wybrane kwestie teologii środków społecznego przekazu. W cyberprzestrzeni istnieje wiele stron internetowych, których administratorami są instytucje kościoła, oraz serwisów o tematyce religijnej na większości portali informacyjnych. Wykorzystanie w działalności pastoralnej internetu jest praktyczną realizacją idei nowej ewangelizacji, dynamicznie rozwijanej w Kościele od kilkunastu lat. Benedykt XVI postrzega media jako integralną część kwestii antropologicznej. Milczenie jest dla papieża nieodłączną częścią komunikacji, którego roli nie można przecenić w środowisku skażonym szumem informacyjnym. Teologowie wskazywali na sposoby prezentowania w mediach prawdy o nienaruszalności ludzkiego życia od naturalnego poczęcia do naturalnej śmierci. Próbowali odpowiedzieć na pytanie, czy mass media mogą stać się sprzymierzeńcami duchowości. Dokonali także rekonstrukcji dziesięciu zasad dziennikarstwa Karola Wojtyły z okresu krakowskiego, sytuując je w obszarze personalizmu i duchowości karmelikańskiej.

Przedmiotem wykładu stały się również filozoficzne założenia teorii funkcjonowania opinii publicznej Waltera Lippmanna, który próbował podważyć bezkrytyczną

wiarę w edukacyjną i informacyjną rolę mediów. Swą krytykę wiązał z ograniczeniami poznawczymi tak człowieka, jak i samego procesu poznawczego. Jego zdaniem otaczająca odbiorcę rzeczywistość jest dla niego dostępna pośrednio poprzez obrazy, które tworzą się w ludzkim umyśle na podstawie informacji dostarczanych przez media. W ten sposób reagując na fikcję, działa on w świecie rzeczywistym. Odwołano się również do poglądów hiszpańskiego filozofa Gasseta, wartościującego współczesne przemiany technokulturowe. Według Gasseta kultura masowa i bunt mas, jakie miały miejsca w XX wieku, były wynikiem rozwoju cywilizacji technicznej, u podstaw której znajdowała się nauka.

Na podstawie i przykładzie polskich oraz zagranicznych materiałów prasowych ukazano szereg dylematów etycznych, z jakimi muszą zmierzyć się dziennikarze w codziennej pracy. Wśród nich omówiono specyfikę dziennikarstwa śledczego, kryteria i zasady stosowania dziennikarskiej prowokacji, etyczne granice zastosowania mowy pozornie zależnej w tekstach dziennikarskich. Wskazano etyczne aspekty dyskursów medialnych związanych z konfliktami ekonomicznymi, społecznymi i politycznymi. Dowodzono, że telewizyjne programy w formacie *edutainment* są widowiskami naruszającymi społeczne tabu, niosącymi modele refleksyjnych zachowań, próbującymi kształtować mentalność odbiorców. Prelegenci dostrzegli konieczność popularyzacji założeń personalistycznego paradygmatu etyki mediów w kontekście lawinowej krytyki deontologii dziennikarskiej i kodeksów etycznych w ogóle.

Refleksję medioznawczą uczestnicy konferencji podjęli z perspektywy socjologicznej, filozoficznej, psychologicznej, politologicznej, kulturoznawczej, komunikologicznej i lingwistycznej. Wielość reprezentowanych dyscyplin ukazuje złożony charakter studiów nad etyką mediów, wynikający z samego charakteru przedmiotu badań. VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa Etyki Mediów w Krakowie staje się miejscem debat specjalistów z dziedzin często od siebie odległych, których łączy konieczność podejmowania wspólnej refleksji etycznej i aksjologicznej nad współczesnymi wyzwaniami cywilizacji medialnej oraz rzetelność prowadzenia badań naukowych w zakresie nauk o mediach. Owocem tegorocznej edycji konferencji będzie monografia wydawana w serii Etyka Mediów przez wydawnictwo Biblos.